

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ЗНАХІДКИ І ВТРАТИ

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти, на наш погляд, являється помітне зниження зацікавленості молоді до навчання. Оновлення змісту освіти у 21 столітті вимагає розв'язання складної проблеми, як перетворити гігантський масив знань в індивідуальне надбання та знаряддя кожної особистості. Адже світ «інформаційного вибуху», який формує нові взаємовідносини між людиною і знаннями, стає все складнішим, тому молодь потребує вміння розв'язувати складні проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки зору та приймати зважені рішення.

Отже, головним завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя, тобто формування в неї необхідних компетентностей, а одним із засобів їх формування є інтеграція навчальних дисциплін. Інтеграція може вирішити основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань і обмеженими людськими ресурсами.

Більш широкого розуміння поняття «інтеграція» набуває у ХХ ст. Так, В.І. Вернадський пише про наявні тенденції до стирання меж між різними науками завдяки зростанню наукового знання. «Все більше ми спеціалізуємося не по науках, а по проблемах. Це дозволяє, з одного боку, зануритися у досліджуване явище, а з іншого – охопити його з різних точок зору» [1, с. 54]. На початку ХХ ст. в країнах Заходу поширюється рух за інтеграцію різних дисциплін. Освіта розглядається як процес, спрямований на розвиток «цілісної» особистості, з урахуванням особистісних та соціальних потреб тих, хто навчається. З'являються такі поняття, як «інтегративні навчальні програми», «інтегровані форми навчання», «проектне навчання». Сьогодні поняття «інтегративне навчання» використовується як загальний термін для «визначення структур, стратегій й діяльності, спрямованих на поєднання вищої і середньої школи, загальних та профільюючих предметів, академічних дисциплін й практичного досвіду» [15, с. 7].

Термін «інтеграція» має множинність визначень. У різноманітних словниково-енциклопедичних виданнях він розглядається у мовному, психологічному, філософському, логічному, соціологічному, гносеологічному та інших аспектах й означає об'єднання в єдине ціле будь-яких частин або елементів, визначається як процес або дія цього об'єднання. Також поняття «інтеграція» вказує на об'єднання в ціле якихось диференціальних частин, взаємозв'язків, сполучення окремих елементів.

Інтеграційне об'єднання диференціальних частин визначається станом їх сполученості. При цьому, якщо інтеграційні процеси відбуваються в межах існуючої системи, то це призводить до підвищення рівня її цілісності та організованості; якщо ж інтеграційні процеси призводять до виникнення нової системи з раніше не зв'язаних елементів, то її окремі частини матимуть різний ступінь автономії.

Так, наприклад, у тлумачному словнику української мови інтеграція визначається, як «об'єднання чого-небудь в єдине ціле» [2, с.237], а у Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «інтеграція – це об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі» [3, с.500].

Особливе значення мають визначення сутності терміну «інтеграція» в довідникових та енциклопедичних педагогічних виданнях. У педагогічному словнику за ред. М. Д. Ярмаченка інтеграція тлумачиться як поняття, що означає як стан зв'язності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, так і процес, що веде до такого стану [4, с.229].

Автори соціолого-педагогічного словника визначають, що «інтеграція» – це сторона процесу розвитку, яка пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів, а у ході процесів інтеграції в уже сформованій системі, або у новій системі, яка

виникла з раніше незв'язних елементів, збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління [5, с.94]. А в короткому педагогічному словнику визначення поняттю інтеграція знаходимо у словосполученні «нтеграція навчання», де інтеграція тлумачиться як «відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів». Виділяються різні види інтеграції: тематична інтеграція – здійснення відбору та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного й всебічного вивчення важливих наскрізних тем; повна інтеграція – створення інтегрованих курсів на основі об'єднання в єдине ціле знань з різних предметів [6, с.36].

Західні вчені вказують на такі характеристики інтегративного навчання, як контекстуальність, конфлікт та зміну. При цьому під контекстуальністю розуміють уміння будувати послідовні логічні зв'язки у рамках певної лінійної структури з метою отримання визначеного універсального результату. Конфлікт розглядається науковцями як уміння витримувати двозначні або парадоксальні ситуації, здатність зайняти обґрунтовану позицію у невизначених або суперечливих питаннях. Уміння встановлювати зв'язки, що сприяє розвитку навичок переносу набутого знання у різноманітні неочікувані та змінні контексти, розглядається науковцями як здатність до змін [4].

Результатом інтеграції є поява якісно нової, інтегративної властивості, яка не зводиться до суми властивостей об'єднаних елементів, а забезпечує вищу ефективність функціонування усієї цілісності. У навчанні вона зумовлена протиріччям між наявністю значної кількості практично ізольованих навчальних предметів і необхідністю формування в свідомості учнів цілісної системи знань (Гломозда В. Г.).

Інтегративний характер навчання дає можливість здійснювати зв'язки між предметами одного циклу. Для розкриття основних положень теми важливо, щоб понятійний апарат спирався на зміст інших базових предметів, на інформацію, яку отримують студенти із засобів масової інформації, літератури, мистецтва та власного життєвого досвіду самих студентів. Вони повинні вміти оперувати ілюстративним матеріалом з інших навчальних дисциплін, правильно визначати місце опорних міжпредметних знань у структурі своєї відповіді. Цілком зрозуміло, що названі вміння мають вирішальне значення для формування діалектичного мислення, цілісного погляду на світ. Формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій, соціального та гуманістичного мислення в студентів потребує інтеграції гуманітарних знань. (Беленький Г.І.).

Ідеї та принципи інтегративного підходу до навчання повинні стати сьогодні найважливішою основою вдосконалення всієї системи (змісту, методів, форм і т. д.) професійної підготовки фахівця. Даний підхід повинен використовуватися як основа побудови предметних методик навчання. Причому використання даного підходу буде відрізнятися множинністю його функціонування в освітньому процесі.

Інтегративний підхід повинен бути зорієнтований на всебічну інтеграцію знань і умінь студентів в умовах їх активної навчальної і науково-дослідницької діяльності за такими основними лініями інтеграції:

1. Спеціально-дисциплінарна лінія інтеграції: передбачає інтеграцію (відновлення, заповнення, процес зближення і зв'язку наук) знань і умінь студентів з фахових дисциплін з метою формування їх міцної і усвідомленої системи.

2. Психолого-педагогічна лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань студентів з курсів психолого-педагогічних дисциплін і їх перенесення в сферу предметної методики як основи формування професійно значущих знань і умінь загального характеру.

3. Прикладно-методична лінія інтеграції: передбачає інтеграцію змісту курсів методики викладання споріднених предметів з метою формування у студентів методичних знань і умінь узагальненого характеру, що мають властивість мобільності, функціональності і універсальності

4. Технолого-методична лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань студентів з методики викладання своєї дисципліни і сучасних технологій навчання з метою формування

системи знань і умінь щодо раціональної організації і управління пізнавальною діяльністю студентів на основі її системної мотивації, діагностики та рівнів оцінки їх навчальних досягнень. Наприклад, використання інформаційних технологій навчання в повсякденній роботі через Інтернет, створення мультимедійних фільмів.

Інтегративні концепції включають в себе багатий вибір інтеграційних засобів, тому можуть бути використані в якості технологічно-методичного і власне технологічного інструментарію.

Для формування системного знання і розробки інтегрованих курсів слід виділити ряд міждисциплінарних зв'язків і вивчити механізм їх дії. Формуванню цілісного знання і системного мислення сприяють наступні найбільш значущі типу міждисциплінарних зв'язків:

1. Навчально-міждисциплінарні прямі зв'язки виникають в тому випадку, якщо засвоєння однієї дисципліни базується на знанні іншого, що передує дисципліни. Такі зв'язки характерні для дисциплін, що входять в один блок. При їх вивченні, насамперед, необхідно визначити базисне ядро знань кожної дисципліни, чітко уявити структуру системних зв'язків між дисциплінами одного блоку. Для цього слід розробити, по-перше з кожної дисципліни пакет тестових завдань вхідного контролю необхідних знань, які є базою для засвоєння кожної конкретної дисципліни, по-друге адаптивні програми автоматизованого навчання студентів по заповненню прогалів базових знань, по-третє пакет завдань підсумкового контролю з кожної дисципліни, по-четверте методику наскрізного тривалого контролю і заповнення пробілу.

Запропонована методика сприятиме формуванню поглибленого знання і усвідомленого входження студентів в алгоритм логічного осмислення отриманих знань. Навчально-міждисциплінарні прямі зв'язки можуть бути використані при розробці заключного інтегрованого курсу, що систематизує отримані спеціальні знання, і об'єктивного відбору питань для міждисциплінарного іспиту;

2. Дослідницько-міждисциплінарні прямі зв'язки проблемного характеру існують в тому випадку, якщо дві і більше дисциплін мають загальний об'єкт дослідження або загальні проблеми, але розглядають їх з різних дисциплінарних підходів і в різних аспектах.

При використанні цього типу міждисциплінарних зв'язків виникають наступні завдання: а) виявити поле загальних проблем для декількох дисциплін; б) провести силами викладачів порівняльний аналіз специфіки підходів різних дисциплін до поля загальних проблем з метою синтезувати багатоаспектне бачення проблеми з усіх боків; в) розробити методичний посібник і курс лекцій междисциплінарно-дослідницького типу; г) методика читання та освоєння такого курсу буде мати свої особливості: застосування сучасних лекційних форм: лекції удвох; проблемні лекції - дискусії двох - трьох фахівців з різних позицій вирішальних загальну проблему; д) розробити тематику творчих завдань для студентів на стику двох, трьох наук; є) організувати студентські конференції міждисциплінарного типу;

3. Ментально-опосередковані зв'язки виникають, коли засобами різноманітних навчальних дисциплін формуються одні й ті ж компоненти та інтелектуальні вміння, необхідні фахівцю у його професійній діяльності. Це можуть бути логічні методи аналізу і висновків, просторова уява, образно-інтуїтивне мислення та ін.

4. Опосередковано-прикладні зв'язки формуються тоді, коли поняття однієї науки використовуються при вивченні іншої. Вони виникають у процесі гуманізації, фундаменталізації, екологізації освіти. **(Куриленко С.П., Сергєєв О.В)**

Вважаючи інтегративний підхід у навчанні чинником формування професійної свідомості студентів, ми розглядаємо інтеграцію як процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур та функцій, він проявляється не тільки у посиленні зв'язків, як її найчастіше розуміють, а й, передусім, у якісній зміні похідних компонентів. Якщо такої зміни у ході навчального процесу не відбувається, то не відбувається й посилення зв'язків

між набутими знаннями і засобами професійної діяльності, воно підміняється механічним поєднанням, що не дає потрібного ефекту.

Інтеграція у навчальному процесі у корені змінює зміст та структуру сучасного наукового знання, інтелектуально-концептуальні можливості окремих наук. Це найважливіший засіб досягнення єдності знання у змістовному, структурному, логіко-гносеологічному, науково-організаційному аспектах. Використовуючи можливості інтегративного підходу при розгляданні процесу становлення та розвитку професійного рівня свідомості майбутнього професіонала, суспільство має створення простору професіоналізації особистості фахівця в процесі багаторівневої підготовки за інтегрованою групою професійно-орієнтованих дисциплін. Проте, інтегративний підхід у професійній підготовці потребує створення нової наукової концепції побудови системи комплексного навчання на основі програмно-теоретичної, структурної та функціональної взаємообумовленості, що надає їй статусу універсальності в системі підготовки фахівців у відповідності до вимог розвитку суспільства. Для цього треба намагатися будувати навчальний процес таким чином, щоб він дозволив майбутнім спеціалістам в повній мірі розкрити та розвинути свій творчий потенціал у квазіпрофесійній діяльності.

Сутністю квазіпрофесійної діяльності студентів є відтворення в аудиторних умовах і на мові відповідних наукових дисциплін умов і динаміки видів майбутньої професійної діяльності, відносин і дій людей, що зайняті в ній. За таких умов задається контекст праці, яка виконуватиметься вже за межами аудиторії, вдало моделюється її предметний і соціальний зміст.

Необхідність вирішення певних учбових завдань, ситуацій ставить студентів у діяльнісну позицію, забезпечує змістовну реалізацію принципу зв'язку теорії і практики. До завершення навчання студенти одержують більш розвинену практику застосування знань, що засвоюються у засобах регуляції власної навчальної, квазіпрофесійної і, нарешті, професійної діяльності. Знання в такому разі засвоюються не заради самого засвоєння або успішного складання іспитів, вони несуть певну смислову функцію, що обумовлює пізнавальні та професійні мотиви суб'єктів навчання. Перехід від навчальної діяльності до професійної забезпечується поступовою трансформацією мотивів з навчальних у професійні. (А.І. Шевченко, Н.Ф.Шевченко)

Список використаних джерел

1. Беленький Г.И. Взаимосвязь предметов гуманитарного цикла / Г.И. Беленький// Нар. образ. – 1977. – № 9. – С. 42-48.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. Бусел В.Т.]. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
3. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – М., 1977. – 520 с.
4. Гломозда В.Г. Вивчення тем інтегративного характеру як спосіб здійснення міжпредметних зв'язків /В.Г. Гломозда // Педагогіка. Респ. наук.-мет. зб. Вип. 30. – Київ, 1991. – С. 17- 20.
5. Гузеев В.В. Образовательная технология ТОГИС-ПК.- [Электронный ресурс] / В.В. Гузеев// - Режим доступа: <http://www.gouzeev.ru/togis-pk.pdf>
6. Короткий термінологічний словник з педагогіки / [укладачі С.Г.Мельничук, О.С.Радул, Т.Я.Довга, С.В.Омельяненко]. – Кіровоград, 2004. – 36 с
7. Любарська О.М. Інтеграційні процеси в освіті [Електронний ресурс] / О.М. Любарська. – Режим доступа: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/zbirnuku/13/5.pdf>
8. Мясоед Т.А. «Интерактивные технологии обучения. Спец. семинар для учителей» / Т.А. Мясоед // - М., - 2004
9. Педагогічний словник / [за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д.]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

10. Пидкасистый П.И. «Технологии игры в обучении и развитии». /П.И. Пидкасистый, Ж.С. Хайдаров Ж.С. - М., - 1996, - 268 с.
11. Романюк Н. Еволюція теоретичних підходів до дослідження інтеграції / Н. Романюк // Вісн. Львів. нац. ун-ту ім. Франка. - Серія «Міжнародні відносини». - 2007. - Вип. 21. - С. 3 – 8.
12. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. - К.: УРЕ, 1985. - 966 с.
13. Соціолого-педагогічний словник / [укл. С.У.Гончаренко, В.В.Радул, М.М.Дубінка та ін.; за ред. В.В.Радула]. – К.: “ЕксОб”, 2004. – 304 с.
14. Суворова Н. «Интерактивное обучение: Новые подходы». / Н. Суворова. - М., 2005.
15. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / [Г.В. Онкович, М.І. Бойченко, Н.М. Дем'яненко, З.Ф. Донець, В.Я. Карачун, В.І. Кобченко, П.П. Куляс, Г.В. Лесик, О.М. Олексюк та ін.]; за заг. ред. Г.В. Онкович. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 336 с.
16. Тлумачний словник української мови / [ред.: Т.В.Ковальова, Л.П.Коврига]. – Харків: Синтекс, 2002. – 672 с.
17. Frazer C. The Future of Europe. Integration and Enlargement / Frazer C. - London: Rutledge, 2005. - 170 p.
18. Schimmelfennig F. International Socialization in the New Europe: Rational Action in an Institutional Environment / F. Schimmelfennig // European Journal of International Relations. - March 2000. - Vol. 6. - № 1. - P. 109 - 131.
19. Rhodes T. Assessing Outcomes and Improving Achievement: Tips and Tools for Using Rubrics / T.L. Rhodes. – Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2010. – 51 p.